

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
АПрН України

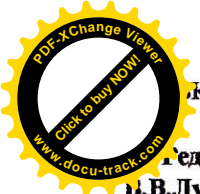
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Юридичний інститут

Охорона корпоративних прав

Матеріали
Всеукраїнського
науково-практичного семінару

1-2 жовтня 2010 року

м. Івано-Франківськ, 2011

К 67.9 (4Укр)
О59

Редакційна колегія:

Л.В.Луць – академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

О.Д.Крупчан – академік НАПрН України, директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;

В.А.Васильєва – директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права;

Н.Р.Кобецька – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, аграрного та екологічного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

І.Б.Саракун – кандидат юридичних наук, ст. наук. співр. Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права НДІ ППП НАПрН України.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України (протокол №5 від 25.05.2011 року)

О59 Охорона корпоративних прав [текст] : *Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (проведеного Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 1-2 жовтня 2010 року)* – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011. - 160 с.

У збірник включені статті і тези доповідей учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару, який відбувся 1-2 жовтня 2010 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Висвітлюються результати наукових досліджень проблем охорони корпоративних прав.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

ББК 67.9 (4 Укр)

© Інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011

БАБЕЦЬКА

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,
Юридичний інститут, аспірант

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПЕРЕВАЖНИХ ПРАВ В КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Питання про переважні права в корпоративних правовідносинах має важливе значення з огляду на те, що дане правове явище досить часто зустрічається в діючому законодавстві і одночасно недостатньо досліджене в науці цивільного права.

В умовах сьогодення не отримали достатнього висвітлення питання про правову природу, поняття і ознаки, мета та цілі встановлення, порядок здійснення і способи захисту переважних прав саме в корпоративних правовідносинах. Нині існує незначна кількість наукових досліджень, основним предметом яких було вивчення корпоративних прав в цілому. Зокрема, це наукові дослідження таких вчених, як: В. А. Белов, В. І. Бобрик, В. А. Васильєва, О. М. Вінник, А. В. Зеліско, І. Р. Калаур, С. С. Кравченко, В. М. Кравчук, В. І. Крат, Л. В. Кузнецова, І. М. Кучеренко, Л. Ю. Леонова, В. В. Луць, І. Б. Саракун, К. И. Скловский, І. В. Спасибо-Фатеева та інші.

Метою даного дослідження є визначення особливостей законодавчого закріплення переважних прав в корпоративних правовідносинах шляхом аналізу чинного законодавства України, яке стосується питань переважних прав учасників корпоративних правовідносин та дослідження поглядів науковців щодо даного питання.

Мета встановлення переважних прав визначається залежно від того в яких конкретних правовідносинах вони здійснюються. Наприклад, переважне право акціонерів на придбання додаткових акцій, основною метою є охорона учасників акціонерних товариств від ризику «розмивання» належних їм процентів акцій. Розмивання частки акціонера у статутному капіталі товариства є грубим порушенням прав акціонера, оскільки спричиняє зменшення частки акціонера у статутному капіталі товариства, в результаті чого зменшується його вплив на прийняття рішень вищим органом товариства. Саме це порушення було в основі заяви ЗАТ «Совтрансавто-Холдинг» проти України, що розглянута Європейським судом з прав людини і вирішена 25 липня 2002 р. [1]; для переважного права купівлі частки в товаристві, основна мета – охорона учасників товариства від ризику «участі нових, третіх осіб».

то необхідно внести відповідні зміни до глави 12 ГКУ «Об'єднання підприємств» і відповідним чином доопрацювати внесений Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України проект Закону України «Про господарські об'єднання».

1. Юридична енциклопедія. Т.3. К., - 2001
2. Принципи корпоративного управління України, затверджені рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 03.12.2003 № 571
3. В.М.Кравчук. Корпоративне право. К. – 2008
4. Щербина В.С.. Суб'єкти господарського права. - К., - 2008
5. Спасибо-Фатеева І. В. Шляхи розв'язання проблем охорони та захисту корпоративних прав. /http://corpravo.com/biblioteka/statti/15

Сішук Л.В.

аспірантка кафедри цивільного права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПРАВОНАСТУПНИЦТВО ПРИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ КОРПОРАТИВНОГО ТИПУ

В сучасних умовах розвитку ринкової економіки особливого значення набувають корпоративні правовідносини, що виникають у процесі створення, функціонування та припинення юридичних осіб та існують в межах діяльності останніх. При цьому, одним із найсуттєвіших є питання правонаступництва в корпоративних правовідносинах, зокрема правонаступництва при реорганізації юридичних осіб корпоративного типу.

Положення, які регулюють правонаступництво, що виникає при реорганізації юридичних осіб, закріплені в нормах Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про господарські товариства», Закону України «Про акціонерні товариства», Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців», а також в інших нормативно-правових актах. Так, виходячи зі статей 104-107 Цивільного кодексу України, правонаступництво означає перехід всього свого майна, прав та обов'язків від однієї юридичної особи до її правонаступника [1].

Дослідженням питань правонаступництва при реорганізації юридичних осіб свого часу займалися такі вчені, як Б. Б. Черепакін, О. В. Коровайко, С. А. Чубаров, В. М. Кравчук та інші.

В правовій літературі визначається, що правонаступництво – перехід прав і обов'язків від однієї особи до іншої за законом або угодою [2, с. 46].

Правонаступництво між юридичними особами настає при їх припиненні

шляхом реорганізації. Припинення юридичної особи так, як її виникнення, настає у встановленому законом порядку [3].

Незважаючи на те, що у чинному законодавстві України не міститься визначення поняття «реорганізація юридичної особи», а в Цивільному кодексі не застосовується взагалі, в теорії права під реорганізацією розуміється припинення певних суб'єктів права і виникнення нових з відповідним обсягом прав та обов'язків [2, с. 292].

С. В. Мартишкін пропонує розуміти під реорганізацією особливий процес, у ході якого відбувається припинення і (або) створення юридичної особи, що супроводжується переходом прав та обов'язків реорганізованої юридичної особи (правопередника) у порядку правонаступництва до іншої юридичної особи (правонаступника) [4, с. 62]. О. В. Коровайко визначає, що за економічним змістом реорганізація – спосіб консолідації або розподілу майна (бізнесу) учасниками юридичної особи на основі їх суб'єктивних інтересів, а з формально-юридичної сторони – процес заміни осіб у майнових та інших правовідносинах у порядку універсального правонаступництва [5, с. 15].

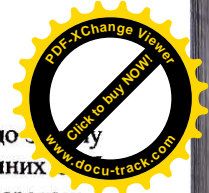
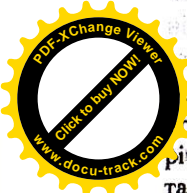
Б. Б. Черепакін вказує, що при реорганізації юридичної особи майно і діяльність юридичної особи, що припинила своє існування передаються іншій або іншим юридичним особам, покладаючи на останніх всю сукупність прав і обов'язків реорганізованої юридичної особи. У зв'язку з цим правонаступники реорганізованої юридичної особи продовжують її діяльність. До них повинні переходити всі права і обов'язки останніх в цілому, вони стають носіями всіх прав і обов'язків [3].

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок, що при реорганізації юридичних осіб виникає універсальне правонаступництво, під яким слід розуміти перехід всієї сукупності майна, прав та обов'язків від однієї юридичної особи (правопередника) до іншої або інших юридичних осіб (правонаступників) в силу закону.

При цьому, слід зазначити, що в правових дослідженнях особлива увага приділяється об'єктам правонаступництва. Правонаступництво при

реорганізації юридичних осіб відбувається щодо цивільних прав та обов'язків. Права та обов'язки, що виникають з інших (трудових, соціальних, земельних, адміністративних, податкових) правовідносин не переходять і припиняються [6, с. 657].

Виходячи зі статті 104 Цивільного кодексу [1], об'єктами правонаступництва є майно, права та обов'язки, які переходять від правопопе-

дника до правонаступника в порядку правонаступництва. Відповідно до статті 190 Цивільного кодексу України, майном вважається окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [1]. Отже, з такого визначення поняття «майна» випливає, що воно включає в себе майнові права та обов'язки. Тому, висловлюється думка, що права та обов'язки, які переходять в порядку правонаступництва в рамках реорганізації юридичних осіб, можуть бути як майновими, так і немайновими, наприклад, права на об'єкти інтелектуальної власності (права на торговельну марку, немайнові права, що випливають із патенту на винахід тощо) [4, с. 80]. Аналогічна норма міститься і в ст. 20 Закону «Про Реорганізація юридичних осіб» супроводжується правонаступництвом і проводиться шляхом злиття, приєднання, поділу, виділу та перетворення.

Оскільки реорганізація завжди пов'язана з майновими правовідносинами між юридичними особами, при її проведенні важливе значення має питання про обсяг прав і обов'язків, які переходять до правонаступника. В результаті реорганізації права та обов'язки реорганізованих юридичних осіб можуть переходити:

- а) в повному обсязі тільки до одного правонаступника (при злитті, приєднанні, перетворенні);
- б) в повному обсязі, але до декількох правонаступників у відповідних частках (при поділі);
- в) частково, як до одного, так і до декількох правонаступників (при виділі) [7].

Не менш важливе значення має визначення моменту правонаступництва при реорганізації юридичних осіб корпоративного типу.

Відповідно до ст. 107, 109 Цивільного кодексу України, положення про правонаступництво щодо всіх зобов'язань юридичної особи, що припиняється містяться у передавальному акті (у разі злиття, приєднання або перетворення) або в розподільному балансі (у разі поділу або виділу) і затверджується учасниками юридичної особи або органом, що прийняв рішення про її припинення [1]. Таким чином, передавальний акт та розподільний баланс – документи, в яких оформлюється перехід майна, прав та обов'язків від однієї юридичної особи до іншої в порядку правонаступництва.

Тому, існує точка зору, згідно з якою моментом переходу майна, прав та обов'язків до юридичної особи, яка виникла при реорганізації, вважається дата підписання і затвердження передавального акту та розподільного балансу учасниками юридичної особи або органом, що прийняв рішення про її припинення [8, с. 63].

В результаті реорганізації права та обов'язки реорганізованих юридичних осіб можуть переходити:

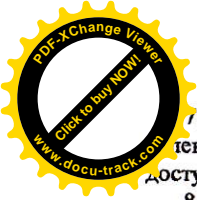
- а) в повному обсязі тільки до одного правонаступника (при злитті, приєднанні, перетворенні);

Однак, з такою думкою погодитися не можна. Відповідно до України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам у результаті злиття, приєднання, поділу, перетворення (реорганізації). В положеннях даного Закону зазначається, що злиття, поділ та перетворення вважаються завершеними з моменту державної реєстрації новоутворених юридичних осіб та державної реєстрації припинення юридичних осіб, що припиняються у результаті злиття, поділу, перетворення; приєднання - з моменту державної реєстрації припинення юридичних осіб, що припиняються у результаті приєднання, та державної реєстрації відповідних змін до установчих документів; виділ – з дати державної реєстрації юридичних осіб, утворених в результаті виділу [9].

Тому, можна зробити висновок, що моментом, з якого переходить майно, права та обов'язки до юридичної особи, яка виникла в порядку правонаступництва, є державна реєстрація створення та (або) припинення юридичної особи (при злитті, поділі, виділі, перетворенні), а також державна реєстрація відповідних змін до установчих документів (при приєднанні). Однак, в правовій літературі існують різні підходи до розуміння даного питання та ведуться дискусії з цього приводу.

Таким чином, юридична конструкція правонаступництва потребує теоретичної розробки, що зумовлено науково-практичним значенням даного інституту з метою удосконалення чинного законодавства та усунення прогалин у праві, що призводить до численних проблем на практиці.

1. Цивільний кодекс України в редакції від 16 січня 2003 року зі змінами і доповненнями. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40 – 44. – Ст. 356.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998 – Т. 5: П – С. – 2003. – 736с.
3. Черепяхин Б.Б. Правопреемство по советскому гражданскому праву [Електронний ресурс] // Черепяхин Б.Б. Труды по гражданскому праву. М.: Статут, 2001.- С. 435 – Режим доступу: <http://civil.consultant.ru/elib/books/22/>
4. Зубатенко О. М. Припинення суб'єктів господарювання [Текст] : монографія / О.М. Зубатенко, М.Л. Шелухін ; Донецьк. юрид. ін-т Луганського держ. ун-ту внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, Донецьк. ун-т економіки та права. - Донецьк : ДонУЕП, 2008. - 213 с.
5. Коровайко А. В. Реорганизация хозяйственных обществ. Теория, законодательство, практика: Учебное пособие. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРА . М), 2001. – 112с.
6. Кравчук В. М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. – К. : Істина, 2008. – 720с.

7. Чубаров С. А. Правопреемство при реорганизации юридических лиц [электронный ресурс]: Чубаров С.А., «Законодательство», 1998, - N 7- Режим доступа: <http://spb5.ru/pravopreemstvo-pri-georganizacii-yuridicheskix-lic/>

8. Шевченко Н. Момент правонаступництва при реорганізації господарських товариств / Н. Шевченко // Право України. – 2006. - № 4. – С. 62-65

9. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України № 755-IV від 15.05.2003 // Відомості Верховної Ради України від 08.08.2003. — 2003. — № 31. — Ст. 263.

СКОРОПИС О.М.

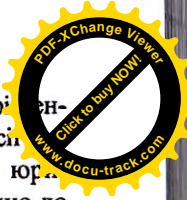
Начальник юридичного управління ТОВ «РОСТОК», кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ В ПРОЦЕСІ ЛІКВІДАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ

Господарські товариства стали найбільш поширеною організаційно-правовою формою юридичних осіб в Україні. Якщо питання захисту корпоративних прав в ході діяльності товариства мають відносно чітку та повну законодавчу регламентацію та висвітлені у роботах науковців, то процес їх захисту в процесі ліквідації товариств в силу відсутності чітких законодавчих норм залишається малодослідженим та потребує додаткового врегулювання.

Дуже важливим правом учасників вбачається право управління товариством. Саме через реалізацію цього права забезпечується ефективність діяльності товариства, забезпечення інтересів учасників та інших зацікавлених осіб. В залежності від виду товариства це право реалізується шляхом прийняття участі у загальних зборах (акціонерне товариство, товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю), або за спільною згодою всіх учасників (повне, командитне товариство).

Аналіз правових норм, що регулюють питання ліквідації господарських товариств, та практика їх застосування дають підстави стверджувати, що при проведенні ліквідаційних процесів захист корпоративних прав значно ускладнений. Відповідно до ст. 105 Цивільного Кодексу України з моменту призначення комісії з припинення юридичної особи (ліквідаційної комісії) до неї переходять повноваження щодо управління справами юридичної особи. Аналогічна норма міститься і в ст. 20 Закону України «Про господарські товариства» та ст.91 Господарського Кодексу України. Тобто після прийняття рішення про ліквідацію учасники фактично втрачають право на управління товариством, оскільки чинне законодавство не передбачає можливість впливу на процес ліквідації ні загальних зборів ні учасників.

Після прийняття учасниками, загальними зборами або судом рішення про ліквідацію товариства та призначення ліквідаційної комісії, покладення функцій ліквідаційної комісії на орган управління юридичної особи) на розгляд учасників чи загальних зборів відповідно до законодавства виноситься тільки два питання: про затвердження проміжного та про затвердження ліквідаційного балансу складених ліквідаційною комісією. Однак чинним з законодавством не передбачені правові наслідки які наступають якщо проміжний чи ліквідаційний баланс не буде затверджено. Наразі можна констатувати, що відсутність рішення про затвердження проміжного чи ліквідаційного балансу фактично призупиняє процес ліквідації та не тягне за собою обов'язку комісії з припинення усунути зауваження учасників чи виконати вимоги зборів.

Відповідно до ст. 60 ГК України орган (особа), що прийняв рішення про ліквідацію встановлює порядок та строки проведення ліквідації. Такими ж повноваженнями наділяються загальні збори акціонерів відповідно до ст. 33 Закону України «Про акціонерні товариства». Однак повноважень щодо контролю за виконанням встановленого порядку ліквідації чи строками її проведення ні учасники товариства ні загальні збори не мають. Чинним законодавством взагалі не передбачена можливість контролю за діяльністю ліквідаційної комісії чи органу, що виконує її функції.

Спробу запровадити контроль за діяльністю ліквідаційної комісії зроблено в ст.88 Закону України «Про акціонерні товариства» де встановлено, що з моменту обрання ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження наглядової ради та виконавчого органу акціонерного товариства, тобто органів підконтрольних загальним зборам. Та обов'язок ліквідаційної комісії виконувати рішення загальних зборів чи її відповідальність за невиконання прийнятого порядку ліквідації, безпідставне порушення строків ліквідації чи проведення діяльності, що не відповідає інтересам акціонерів так і не встановлено.

На підставі викладеного пропонується закріпити в ЦК України право загальних зборів або учасників товариства на контроль за діяльністю комісії з припинення та її підзвітність загальним зборам чи учасникам товариства. Потребує законодавчого закріплення обов'язок ліквідаційної комісії виконувати рішення загальних зборів чи учасників товариства.

В ст.20 Закону України «Про господарські товариства» встановлений обов'язок ліквідаційної комісії забезпечити визначення вартості майна товариства в порядку, встановленому законодавством про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність, аналогічний обов'язок встановлено в п.5 ст.60 ГК України. Та обов'язковий продаж